

L'ETAPA MILITAR D'ANTONIO MENDOZA RUEDA

AUSÍN HERVELLA, Josep L.

CALBET i CAMARASA, Josep M.

Acadèmics corresponents de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

RESUM: Antonio Mendoza fou el principal impulsor de la medicina positivista als anys centrals del segle XIX des de la seva càtedra de cirurgia de Barcelona, que obtingué el 1844. Fins aquest any havia actuat com metge militar i aquesta etapa prèvia fou fonamental en la seva biografia en la què ja destacava la seva personalitat inquieta i progressista en el terreny de la medicina, per la qual cosa és nomenat catedràtic.

Paraules clau: Antonio Mendoza Rueda, positivisme mèdic, medicina exploratòria, Societat Mèdica d'Emulació, Repertorio Médico.

RESUMEN: Antonio Mendoza fué el principal impulsor de la medicina positivista en los años centrales del siglo XIX desde su cátedra de cirugía de Barcelona, que obtuvo en 1844. Hasta este año había actuado como médico militar y esta etapa previa fue fundamental en su biografía en la que ya destacaba su personalidad inquieta y progresista en el terreno de la medicina, por lo que fué nombrado catedrático.

Palabras clave: Antonio Mendoza Rueda, positivismo médico, medicina exploratoria, Sociedad Médica de Emulación, Repertorio Médico.

*

Antonio Mendoza Rueda té un lloc rellevant a la nostra història de la medicina per haver destacat en la modernització de la medicina dels anys centrals del segle XIX, com impulsor del positivisme mèdic, des de la docència, les publicacions i la pràctica assistencial. Encara que la seva influència és més potent quan arriba a la càtedra, ja abans es feien molt evidents els trets científics i personals, que desenvolupà durant la seva etapa de metge militar. De fet, és el coneixement públic d'aquests mèrits els que el porten a la càtedra, doncs Mendoza, com molts dels seus coetanis, és catedràtic, literalment per "reial ordre", no per oposició. Són diverses les opinions que enalteixen la figura de Mendoza. Així Lluís Comenge el considerava "emprenedor i erudit" i director d'una càtedra

“moderníssima”. També el Rector de la Universitat de Barcelona A. Bergnes de las Casas ens diu que el coneix des del 1838 i el considera un professor exemplar, tot destacant la seva dedicació als pacients. També valorà el coneixement de llengües que tenia Mendoza i el seu esperit liberal.

Pel que fa als idiomes, llevats dels clàssics que va aprendre en l'època escolar, Roquer i Torrents ens diu que Mendoza arribà a aprendre de forma autònoma anglès, alemany, francès, italià, i portuguès. Parlava prou bé el català i l'escrivia molt bé. Un aspecte poc conegut que també Roquer ens manifesta, es que quan Mendoza és destinat a l'Hospital Militar de Barcelona, es dedica a traduir novel·les i obres científiques per a una editorial de Barcelona¹, i amb els guanys podia adquirir llibres del seu interès.

Mendoza fou un dels primers representants de la medicina positivista a Catalunya, abans, fins i tot, del discurs pronunciat per Pere Estasen i Cortada *El Positivismo o sistema de las ciencias experimentales*, a l'Ateneu, el 1877. Mendoza ja havia expressat el seu convenciment que la medicina s'havia de basar en la instrumentació diagnòstica. La simple observació clínica estava esgotada com a font de ciència. I en aquest sentit introdueix alguns instruments com:

- *L'Speculum de Fenner*, que s'havia anunciat al *Lancet* l'11 de maig de 1839 i que Mendoza publica al *Repertorio Médico* el mes d'octubre de 1842.
- *Sacarimetria d'orina de Barreswil*, presentada el 1846 i que Mendoza publica el 1850.
- *Microscopi model Oberhaeuser*, conegut el 1845 i del què Mendoza en parla el 1850 tot dient que a París, el seu preu, ha baixat de 120 a 20 duros.

És per això que defensa el mètode anatomoclínic amb l'ajuda del microscopi, escriure la història clínica i la necessitat de l'especialització mèdica.

D'esperit espartà, en ocupar la càtedra de Cirurgia a la Facultat de medicina de Barcelona, va renunciar al sou de Sanitat Militar, ja que considerava que només se'n podia cobrar un. També fou un dels primers en exhortar i practicar l'estadística mèdica. I no cal dir-ho, fou l'introduïdor de l'anestèsia per inhalació i la cirurgia experimental a Catalunya. Mendoza propugnà la creació de dos nous hospitals a Barcelona —un per estrangers—, cases de socors, la seva higienització, i col·laborà en diverses revistes mèdiques². Tingué una important biblioteca, recolzà les candidatures polítiques progressistes i es manifestà contra la pena de mort i a favor de legalitzar el divorci. En definitiva una personalitat “brusca, directa, incisiva, mofeta i rígida” que s'oposà al vitalisme i al carlisme, i especialment, a l'homeopatia. En aquest sentit ironitzava sobre aquells homeòpates

que tractaven les luxacions antigues i irreductibles amb fonents de la 30ª dilució de briònia³.

Exposarem aquí els aspectes de major relleu del Mendoza militar, que incrementà posteriorment, encara més, des de la càtedra.

1. PRIMERS ANYS. MÀLAGA

Mendoza neix a Màlaga el 13 d'abril de 1811, era un fill tardà del metge Fernando Mendoza Ferrer, que el va tenir als 63 anys, quan després de quedar vidu es va casar amb una cosina de la primera dona, Rosa Mendoza Rueda^{4,5}. Sabem que va tenir quatre germans homes, tots metges, Rafael, José, Juan, Gabriel, i una germana, Nieves, mestra, que va viure i morir a Barcelona.

Va començar els estudis el 1823 cursant Lògica i Física experimental al Col·legi de Clergues Menors de Màlaga. També hi va fer dos anys de matemàtiques i obtingué el grau de batxiller en filosofia el 1825. Va fer un any de botànica general al Museu de Ciències Naturals de Madrid. Després, es va matricular al Col·legi de Cirurgia Mèdica de Màlaga al 1825, on va estudiar cinc cursos i es graduà de batxiller en arts amb la nota d'excel·lent. Aquest Col·legi de Cirurgia passà a ser Reial Col·legi de Cirurgia Mèdica de Màlaga per R.O. de 4 de setembre de 1824 i tenia com a catedràtics propietaris Josep Casablanca i Francesc Talleda, i com interins, Antonio Ceres, Joaquin Cifuentes, Josep Martínez i Antonio Navas⁶. Aquest col·legi va tenir una curta vida i es va extingir al 1830. Aleshores, Antonio Mendoza va demanar continuar els estudis al Col·legi de San Carlos de Madrid⁷.

2. FINALITZA ELS ESTUDIS DE LLICENCIATURA DE MEDICINA A MADRID

Amb l'etapa del Col·legi de San Carlos de Madrid, Mendoza va obtenir primer el grau de batxiller en medicina i cirurgia, i el 30 d'octubre de 1832 la llicenciatura amb molt bones notes, segons consta al seu expedient militar.

3. LA VIDA DE METGE MILITAR

El 29 d'abril de 1833 ingressa a Sanitat Militar amb el nivell de tercer professor de medicina i cirurgia, i fou destinat al 3r Batalló del Regiment d'Infanteria de Córdoba, de guarnició a Navarra. Al cap de quatre mesos, el 29 d'agost seria segon professor i el 15

d'agost de 1835, primer professor. El 2 d'abril de 1839 consta com a primer ajudant de medicina. Arribà a viceconsultor graduat del Cos de Sanitat Militar el 20 d'octubre de 1843. Per tant serví en aquest cos onze anys, tres mesos i dotze dies. En aquest espai de temps actuà en campanya sis anys, nou mesos i setze dies, que van coincidir amb la Guerra dels Set Anys. El 1839 ingressà a la Plana Major de Medicina dels Hospitals de Catalunya.

Fem ara un repàs d'aquesta trajectòria. La situació política del país era de tensió, però encara no havia començat la Primera Guerra Carlina (1833-1840), que s'iniciarà l'octubre de 1833. Entre 1833 i 1835 exercí al País Basc. L'octubre de 1833 passà al segon Batalló del Regiment d'Infanteria de Saragossa, i posteriorment al primer Batalló del Regiment d'Infanteria de Bailèn. Mendoza entra en campanya el 14 de novembre. El febrer de 1834 participà en la defensa de la ciutat d'Estella, i el 20 de novembre participa en una confrontació a Peñacerrada (Alava) i a Sorlada, on el 12 de desembre de 1834 va ser ferit per arma de foc en la regió acromial esquerra. Però tot i així, al cap de tres dies ja estava servint en la lluita del Puente de Arquijas. Als registres militars es recull que Mendoza va haver d'actuar directament amb les armes en la mà, per la qual cosa fou condecorat. En aquesta campanya, de l'11 de març fins el 24 de maig de 1835 treballà a l'Hospital de Puente la Reina atenent als ferits per armes de foc i també va lluitar contra les epidèmies de còlera morbo asiàtic i de tifus. També participà en les accions d'Orbizu, Larraga, retirada de Descarga, Luchana, Bilbao, Artajona i Mendigorria. D'aquesta experiència és fruit un treball que envia a l'Acadèmia de Medicina y Cirurgia de Granada, titulat: *Breves reflexiones sobre el carácter epidémico del cólera-morbo padecido en la División de Vanguardia* (1835), i per acord de la corporació fou nomenat soci corresponent. Afirmava que van ser escrites “*despreciando el supuesto contagio, no ha repugnado por la estrechez de los cantones alojarse y pernoctar entre los mismos coléricos para entregarse a la más exacta y cuidadosa asistencia de ellos*”. També els caps militars Jaime Mercader i Francisco Maria Caturla, en data del 31 de desembre de 1834, ens donen el seu testimoni que “*...en la azarosa época del cólera morbo asiático, durante cuya epidemia en el otoño próximo pasado fué más solícito que nunca (...) procurando la asistencia personal de los coléricos entre quienes repetidas veces pernoctó a fin de poderles administrar eficazmente y sin dilación los remedios de su benéfico arte*”.

L'experiència que va adquirint Mendoza és considerable, en primera fila i als hospitals provisionals que es van constituint (Asarta, Sorlada). Al desembre participa en la batalla del Pont d'Arquija, important xoc entre Zumalacárregui i Fernández de Córdoba.

El 1835 amb el Regiment d'Infanteria Bailèn participà, com ja hem dit, en la batalla de Mendigorria, per la qual fou condecorat. I per primera vegada arriba a Catalunya, a la conca de Tremp. Aquell estiu fou especialment calorós, morint molts soldats precisament

de la calor. Mendoza envia una comunicació a l'Acadèmia de Barcelona, sota el títol de *Dictamen sobre las asficsias y frenesias observados en el Ejército del Norte, a consecuencia del calor del estio de 1835*⁸. Aquest treball va ser escrit per l'experiència adquirida durant la seva estada entre Larraga i Lerín, on afirma que degut al calor van morir "instantàniament" cinquanta soldats. També el 1836 escriu el treball *Rasgos de una aracnoiditis aguda con conatos de suicidio*, tramès a la Reial Acadèmia de Medicina de Madrid.

Com actuacions destacades realitzà una amputació d'una cuixa el 1835, amputació d'un braç i una cama el 1836, una reducció d'intestins i gastrorràfia el 1837 al soldat José Marzal que havia sofert una ferida abdominal amb sortida del budell prim (ili i jejú), que al cap de dos mesos va ser donat d'alta, i el tractament d'una fístula salival, practicant una "cheilorràfia".

El 1836 actua a les comarques de Tarragona. Al seu full de serveis s'esmenten accions a les localitats de la Bisbal del Penedès (20/03), Tous, Montblanquet, Rocallaura (01/06), Picamoixons (12/06), Falset, el Coll d'Escornalbou (26/06), el Tallat de Montblanc (04/08), la Selva del Camp (18/08), l'Espluga de Francolí (23/08), la Riba (30/08), el Pla de l'Anell, a la Cerdanya (29/09), Vic (12/10), la Joncosa (05/12) i el Ventall (15/12). A les darreries del mes de maig de 1836 servint en el Regiment de Bailèn, que estava a les ordres del coronel Juan Nepomuceno Montero, lluità contra el "Griset de Cabra", que fou derrotat. En aquesta acció va perdre el títol de llicenciat en medicina, que no reclamaria a Madrid fins el 1845. El 1837 actuà a Prades, Móra d'Ebre i Amposta, i el 1838 a Xerta i a la Figuera.

La maduresa clínica de Mendoza es mostra en tres comunicacions que envia a diferents Acadèmies. A la de Madrid, sota el títol de *Esponáneo informe acerca de algunas mejoras de que es susceptible en su enseñanza y ejercicio la Ciencia de curar*⁹. A la de Granada: *Deseada tendencia de la Medicina, o ensayo de una sana pràctica*. A la de Castilla la Vieja: un escrit comentant l'aforisme 27, de la secció cinquena¹⁰.

Al febrer de 1838 està a Xerta; al març fou comissionat pel governador de Tortosa per a inspeccionar Amposta, considerat un lloc insalubre. Després, a l'agost, al Pont de Malagarriga; al setembre el trobem a Falset, la Figuera, 20/10 i a Farena (8/12).

A l'hospital militar provisional de Falset promou l'aplicació del mètode antifebril del Dr. Parkin, en alternativa a les sals de quinina. El metge de Falset, Josep Just, manifesta haver utilitzat amb èxit aquest mètode seguint les instruccions de Mendoza. El mètode del britànic John Parkin consistia en l'aplicació d'aigua gasejada amb anhídrid carbònic, que s'aconseguia amb la barreja de bicarbonat de potassa o de sosa dissolta en aigua

Josep L. Ausín Hervella - Josep M. Calbet i Camarasa

i després amb àcid cítric o tartàric. L'autor ho preconitza al 1834 durant la primera epidèmia de còlera, publicant un llibret a Barcelona, que després es tradueix a altres idiomes¹¹.

Aquest any envia al Col·legi de Medicina y Cirurgia de Barcelona un treball sobre *Historia de una decolación de brazo fracturado por bala de cañón*.

Al 1839 ascendeix a primer ajudant de medicina, destinat a la Plana Major de Medicina, actuant en la xarxa hospitalària militar de Catalunya, especialment al de Jonqueres.

Al 1840 treballava a les infermeries de medicina de l'Hospital Militar de Barcelonai i fou en aquell moment que el metge Joan Francesc de Bahí li encarrega que sigui secretari de la Subinspecció de Sanitat Militar, càrrec del què fou rellevat el 22 de abril de 1841. Obtingué els títols de soci corresponent de les reials acadèmies de medicina de Granada, de Madrid, de Valladolid i de Barcelona de la que seria numerari posteriorment.

Durant l'etapa militar, Mendoza, a més d'escriure alguns treballs sobre medicina, ha redactat una mena de memòries, de les què només coneixem la referència que ens proporciona el seu biògraf Roquer, *Recuerdos de mis viajes desde 1830 a 1839*, que ens diu que conté referències estrictes sobre ells llocs que ha conegut, sense incloure dades personals ni clíniques.

4. LA SOCIETAT MÈDICA D'EMULACIÓ

El 9 de maig de 1841 és un dels socis fundadors de la Societat Mèdica d'Emulació de Barcelona, en imitació a altres societats del mateix nom, començant per la de Paris, creada al 1796 per Bichat. Fundada sota el patrocini d'Ignasi Ameller Ros, és presidida inicialment per Joaquim Cil Borès i amb Mendoza de vicepresident, que ocupa l'any següent la secretaria general. Aquesta societat té la seu a la facultat, per la qual cosa necessita l'acord de les seves autoritats. És una alternativa de participació dels metges i dels alumnes a la Reial Acadèmia.

La presència de Mendoza en la Societat Mèdica d'Emulació, especialment a través de les seves publicacions, ens demostren que a principis dels anys quaranta té plenament arrelats els trets bàsics del positivisme mèdic: les noves bases doctrinals, l'especialització, l'estadística, l'exploració instrumental, l'experimentació... Tot això en un moment que a Barcelona escassegen els seguidors i que a Madrid ho abandera fonamentalment Pere Mata. Aquesta posició de Mendoza, la seva visió en un moment tan precoç entre nosaltres, és el seu principal mèrit.

Mendoza apareix en la premsa convocant les reunions de la Societat i aviat, a l'octubre de 1842, com redactor més prolífic de la seva revista oficial: *El Repertorio Médico*. A banda de les d'introduccions, traduccions, comentaris, etc, hi trobem un primer treball titolat "*Medios generales de evitar los errores en el diagnóstico, comprobados en el de la metritis crónica y aplicación del speculum de Fenner*". Hi apareix el Mendoza més típic. Una primera part doctrinal, que és un cant precoç al positivisme mèdic, a través de l'especialització (la ginecologia), la instrumentació i sobre tot l'oposició a l'especulació com mètode de crear doctrina. Anteriorment hem apuntat que poc després que Fenner publicués al *Lancet* l'article original¹², Mendoza publica les seves experiències, amb l'adaptació als mitjans barcelonins que possibiliten l'ús de materials locals. (S'ha de dir que Mendoza sovint es preocupa dels detalls pràctics, per exemple aportant el nom dels proveïdors o el preu dels aparells). En aquest cas, impressiona constatar la precarietat de mitjans que avorta els intents de Mendoza i d'altres de fer experimentació a Barcelona. Es una de les raons per les quals insisteix en la idea de fer registres estadístics, que no necessiten instrumentació i que poden aportar informació etiopatogènica de gran importància social, que és l'altre gran interès de Mendoza. En l'estadística, però, tampoc té gaires seguidors al seu moment perquè es necessita rigor en les dades i constància en la recollida d'informació. Anys després, en l'època del *Compilador Médico* i de presidència de la Reial Acadèmia, Mendoza intenta una altra vegada, amb poc èxit, que l'estadística mèdica tingués un lloc a Barcelona.

Un dels treballs més rellevants en què Mendoza participa en l'etapa de la Societat Mèdica d'Emulació és en la redacció d'un codi sanitari. Ens manifesta que la idea procedeix d'Ignasi Ameller¹³ i a més del propi Mendoza hi van col·laborar Joan Coll i Feliu i Benigne Armendariz. El document¹⁴ ens sembla parcial i constitueix un dels molts intents de constituir la base legal de la salut pública. De fet, el mèrit principal pot haver estat l'impulsor d'un altre esborrany de codi que es redacta a Madrid amb la participació de Pere Mata.

A banda dels aspectes científics vinculats a la Societat Mèdica d'Emulació, en aquesta època Mendoza participa molt activament en la Societat de Socors Mutus, que a Barcelona té prou suport, dirigida per personalitats de prestigi com Feliu Janer, Agustí Yáñez, Benigne Armendáriz, Antonio Mendoza...

5. NOMENAMENT DE CATEDRÀTIC

A l'expedient acadèmic de Mendoza¹⁵ consta que el 18 d'abril de 1844 Pidal envia una reial ordre al rector de la universitat de Barcelona on informa del nomenament dels següents catedràtics: Antonio Mendoza Rueda, Francesc de Paula Folch Amich, Josep

Josep L. Ausín Hervella - Josep M. Calbet i Camarasa

Flotats Fuster, Pere Terrada Font, Juan José Anzizu Yarza, Jose Lorenzo Pérez, Josep Romagosa Gotzems.

Mendoza és nomenat catedràtic interí d'anatomia quirúrgica, operacions, apòsits i embenatges. S'ha de dir que aquest nomenament dura poc perquè aviat és anul·lat i ha d'esperar uns mesos fins que en rep un de nou i definitiu. Roquer ens manifesta que Mendoza va sol·licitar que la plaça fos per oposició però la mecànica administrativa no ho va possibilitar.

Quins són els amics de Mendoza que el recomanen per ser nomenat catedràtic?. No hem trobat documents que ho explicitin de manera fefaent, però per tots els indicis Pere Mata, Mateu Seoane, Agustín Recio, Corral Oña, l'havien recolzat. Curiosament el nomenament arriba quan hi ha un canvi de signe polític: cau Espartero i minva la força de Mata, però probablement el seu nomenament estava ja decidit.

Quan és nomenat catedràtic immediatament entra com acadèmic de número a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia¹⁶. Considera que l'Acadèmia ha d'assessorar al govern en les qüestions sanitàries i que els seus membres tenen l'obligació de col·laborar i assistir a les seves sessions.

Mendoza és autor d'un llibre sobre cirurgia que és prou important malgrat la manca d'il·lustracions, la seva densitat i la mínima bibliografia local. A través de la memòria corresponent a la clínica d'operacions del curs 1867-1868 ens informen que utilitzen l'oftalmoscopi, l'otoscopi, el rinoscopi, el laringoscopi, l'esfigmoscopi de Marey i Chaven, el pneumògraf, l'hemodromògraf de Marey, el miògraf de Helmholtz, l'endoscopi de Desermeaux, i altres instruments que donen idea de la modernització de l'ensenyament mèdic a casa nostra. Cal recordar que Mendoza fou així mateix un decidit defensor de l'experimentació.

6. FINAL DE LA VIDA MILITAR

El 24 de març de 1843 Antonio Mendoza i Rosa Preciós Ramon es casen a l'església de Santa Maria de Barcelona. Viuen inicialment al carrer Escudellers núm. 4, 2n¹⁷. La noia havia nascut a Cuba, filla d'indians catalans i retorna amb la mare i els germans quan morí el pare a l'illa antillana. Van tenir quatre fills als que els hi posà el nom de Rosa, Cels, Galè i Tròtula.

El 20 d'octubre de 1843 és nomenat Viceconsultor graduat del Cos de Sanitat Militar, en els ascensos generals després dels aldarulls de la ciutat reprimits per l'exèrcit.

El gener de 1844 Mendoza es veu dins d'un incident ocorregut a l'Hospital Militar de Barcelona, en que alguns metges (Mendoza, Joan Moro i Joan Saviron) es veuen acusats pel controlador Sebastià Olivell d'obstrucció quan vigilava la medicació dels malalts. El capità general recolza Olivell i demana Mendoza que es disculpi¹⁸.

Mendoza roman al servei de l'exèrcit fins el 12 d'agost de 1844, en total onze anys, tres mesos i dotze dies, com ja hem dit abans. Roquer i Torrens a la necrològica indica que demana la baixa en ser nomenat catedràtic, per entendre que ningú hauria de cobrar més d'un sou de la hisenda pública. De fet, havent cessat a l'agost comença el nou curs lliure de relacions amb l'exèrcit.

Per últim direm que Mendoza fou progressista i col·laborà amb les autoritats durant les epidèmies de 1854 i 1871, avalà la candidatura de Pi i Margall, mostrà el seu desencís de la Revolució del 68 i fou partidari d'Amadeu de Savoia. Lliurepensador va propugnar la regulació de la prostitució i l'elevació del nivell teòric i pràctic de les llevadores. També es manifestà contra el celibat i la pena de mort. Com no podia ser d'una altra manera donà un gran relleu a la salut pública. En aquest sentit lliurà a l'Acadèmia de Medicina un treball on proposava la construcció d'un escorxador d'animals malalts i per netejar la via pública de bestioles mortes i que aquestes tinguessin un destí apropiat. De fet proposava la creació d'una Escola Pràctica de Medicina Veterinària¹⁹.

7. EL SEU ANTIMILITARISME

Malgrat que va passar molts anys en l'exèrcit o potser per això mateix es va mostrar obertament contra el militarisme. Deixem directament el seu criteri en aquest aspecte amb les seves pròpies paraules:

Conocido nuestro amor inefable a las instituciones libres, y nuestro implacable odio a la tiranía, hacemos a nuestro colega la justicia de no habernos tomado por partidarios del sable; y cuando sepa que a pesar de nuestra forzada permanencia de doce años en el ejército, siete a pie o a caballo, en campañas, nunca se enfrió nuestra cordial abominación a los hombres de guerra, y al militarismo (1), nunca asistimos a ninguna gran parada, nunca se nos pudo forzar ningún bárbaro castigo de los impuestos por las leyes penales o por los Muley-coroneles, etc. a los soldados, a quienes luego, sin pérdida de tiempo curábamos las lesiones ocasionados por la justicia militar (que hasta en Inglaterra es turca); cuando nuestro colega reflexione sobre todo esto, nos hará el favor de seguirnos conservando incólumes en la comunión y fe liberal ortodoxa.

Josep L. Ausín Hervella - Josep M. Calbet i Camarasa

(1) *Ahora que están en boga los específicos vamos a publicar, y de balde, una receta que guardamos hace muchos años, segura, aunque no probada: -No asomarse a los balcones cuando pasa un Regimiento, no ir a las retretas, ni a las paradas, revistas y simulacros, ni a las misas de la tropa, no admitir de visita a ningún militar si no viste de paisano. (El Compilador, año I, 25-9-1865, num 6, p 115-116)*

La seva frenètica activitat li deuria afectar a la salut ja que l'any 1858 patia "vertígens i excitació cerebral" i per això demanava poder descansar a l'Empordà. També va fer diversos viatges a l'estranger. Reuní una important biblioteca i l'any 1866 feu donació a la Biblioteca Provincial i Universitària de 119 llibres redactats en diverses llengües. Donació que repetiria en altres ocasions. Antonio Mendoza a començament de 1871 va emmalaltir i la seva salut es va agreujar dos mesos abans de la seva mort que va tenir lloc a Barcelona el 9 de setembre de 1872. La causa de mort va ser "*lesió orgànica, amb anasarca, gangrena de les extremitats inferiors i septicèmia*".

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

GARCIA SANSEBRIÀ, J. L.: *La obra quirúrgica del Dr. Antonio Mendoza y Rueda*. (V. Actes del Primer Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana, vol. II, pàg. 260-270).

HERVÁS PUYAL, Carles: *La anestesia en Cataluña. Historia y evolución (1847-1901)* (Tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1986).

NOTES

1. No hem aconseguit identificar aquestes traduccions de Mendoza citades per Roquer.
2. "La Facultad" de la que és subdirector, "Repertorio Médico-Farmacéutico", "El Telégrafo Médico", "El Divino Vallés", i "El Compilador Médico".
3. V. Mendoza, Antonio: *Excursión (sic) homeopática* (Barcelona, 1853, pàg. 8)
4. Curiosament, Mendoza en diferents escrits es manifesta en contra que els homes tinguin fills de grans, i als seixanta anys ja eren prou grans en aquesta època.
5. Roquer i Torrens, Joan: *Bosquejo necrológico de Antonio Mendoza*. Barcelona, Est. Tipografía Jaime Jepús, 1873.
6. *Kalendario manual y Guía de Forasteros de Madrid para el año 1826*. Madrid, Imprenta Real, 1826, pàg. 158.
7. Gran part de les dades sobre els estudis i la vida militar de Mendoza procedeixen de l'expedient militar: Archivo General Militar de Segovia.
8. Arxiu de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Catalunya, lligall 17, 2n semestre 1835, núm. 128 i 129, 2-12-1835.
9. Sembla que Mendoza estava orgullós d'aquest treball realitzat a tan primerenca edat i molt anys després en fa referència: Mendoza, Antonio: *Anatomía quirúrgica y clínica de operaciones, apósitos y vendajes*. Barcelona, Tipografía de Jaime Jepús Roviralta, 1868, pàg. 3

L'etapa militar d'Antonio Mendoza Rueda

10. *Aforismos de Hipócrates*. Traduit per Alonso Manuel Sedeño de Mesa. Madrid, Imprenta de González, 1789, pàg. 123: "Los que de noche tienen sed, si quando mas les agrava el sueño, los entorpece; es bueno." NOTA: La razón es, porque el calor reconcentrado consume los vapores o exhalaciones que la causan, y también porque con el sueño se humedece el cuerpo.
11. Parkin, John: *Memoria sobre el tratamiento curativo del cólera epidémico*. Barcelona, Impta. Bergnes i Cia, 1834.
- Parkin, Juan: *Observaciones sobre la Fisiología y el Tratamiento del Cólera-Morbo en el estado de colapso*. València, s.i, 1835.
- Parkin, John: *On the antidotal treatment of the epidemic cholera*. London, 1836.
- Parkin, John: *On the efficacy of carbonic acid gas in the diseases of tropical climates*. London, 1836.
- Parkin, Giovanni: *Sull efficacia del gas carbonico nelle malattie dei climi tropici*. Messina, 1837.
12. J.L. Fenner. *On the speculum cushion*. *Lancet*, II, 11-5-1839, 303.
13. Mendoza: Sesión del 5 de diciembre de 1841. *El Repertorio Médico*, núm. 6, abril 1843, 220.
14. Arxiu de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Catalunya, lligall 24, 1842, document 51.
15. Universitat de Barcelona. Arxiu d'expedients acadèmics. Expedient d'Antonio Mendoza Rueda.
16. Arxiu de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia, lligall 26, 1844, document 159,4-10-1844.
17. Arxiu Administratiu de l'ajuntament de Barcelona. Llibre Matrimonis, any 1843, núm. 302.
18. Arxiu de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Fons del Marquès de Saudín. Saud.8° 236, 3. Causa contra el doctor Antonio Mendoza.
19. V. *Proyectos de hospitalidad y mataderos de animales enfermos con bonificación de substancias orgánicas* in Acta de la Sesión Pública inaugural que la Academia de Medicina y Cirujía de Barcelona celebró el día 2 de enero de 1868 (Barcelona, Tipografía Jaume Jepús, 1868).

Josep L. Ausín Hervella - Josep M. Calbet i Camarasa

Antonio Mendoza i Rueda (1811-1872)